

דרשת
שבת הגדול

מאת
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנת תשע"ח לפ"ק

יוצא לאור ע"י
מכון מנחת בני מלך וויזניץ
גליון אלף כ"ו

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

בחדרת קודש ובחדוותא עילאה משגרים בזה בסא מלא ברכתא
קדם אבינו רועינו, נזר ראשינו ותפארתינו, מאור עינינו

ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לרגל השמחה השרויה במעון קדשו בהולדת הנכד
בן לחתנו הרה"ג רבי יואל זוייסמאנדל שליט"א

יהא רעווא מן שמיא שיזכה מרן שליט"א
לרות רב תענוג ונחת מכל יוצ"ח לאורך ימים ושנים טובות
בבריות גופא ונהורא מעליא עדי נזכה לשמחתן של ישראל
שיוליכנו קוממיות לארצינו לקראת משיח צדקינו
ומלכינו בראשינו בב"א

להשיג אצל

מכון מעדני מלך וויען

185 Wilson St.

Brooklyn N.Y. 11211

718.388.1751.#117

דברי תורה

דרשת שבת הגדול תשע"ח לפ"ק

בסוגיא דאוכל חמין של הקדש במועד

(פסחים כט.)

(פסחים מו.) כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב, רבי אליעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה וכו'. ואי סלקא דעתך דכל שמשחה אותו על מנת לבערו לית לך בה, אם כן אפילו תחמיץ יכול להשהותו על מנת לבערו אחר יום טוב, ושוב אינו עובר באותו שהייה, ולמה התירו לאפות קודם קריאת שם על ידי הואיל, הא אפשר להשהותה בהיתר בלא שום הואיל ע"כ.

לאו דבל יראה אי הוי ניתק לעשה

והנראה דהנה בשו"ת שאגת אריה (סימן פב) הקשה עוד, לפי דברי הרמב"ם (הי תמורה א-א) דלאו דתמורה לא הוי ניתק לעשה, שנאמר ואם המר ימירנה והיה הוא ותמורתו קודש, משום שאין הלאו שוה לעשה, שהציבור והשותפין מוזהרים על התמורה, ואם המירו אין התמורה קדושה על פיהם ע"ש. הכא נמי יש לומר דלאוי דבל יראה אינן שוין לעשה, דעל לאוין אלו נשים

בגמרא (פסחים כט.) האוכל חמין של הקדש במועד מעל [חייב קרבן מעילה, דקסבר חמין דהקדש בפסח בר דמים הוא ואפסדיה להקדש], ויש אומרים לא מעל. ומפרש רב אשי דהכא בפלוגתא דרבי יוסי הגלילי ורבנן קמיפלגי, מאן דאמר מעל כרבי יוסי [דאמר אף תוך זמנו מותר בהנאה, הלכך חזי למפרקיה ולהסיקו תחת תבשילין], ומאן דאמר לא מעל כרבנן [דאמרי חמין בפסח אסור בהנאה] ע"כ. וכתבו התוספות דמכאן מוכיח ר"י שהמשהה חמין בפסח ודעתו לבערו אינו עובר באותה שהייה, דאי אמרת עובר, אכתי אמאי מעל לרבי יוסי, הא מיד כשיפדה אותו הוא שלו, ומודה רבי יוסי דשלך אי אתה רואה, אלא ודאי לא עבר. ומעמא, משום דלא יראה ניתק לעשה, ולכן אינו עובר כשמבערו לבסוף ע"כ.

והנה בשאגת אריה (סימן פא) כתוב, דסברת ר"י קשה מאד, דהא תנן

(שם) דפליגי אי חיוב ביעור היא תוצאה מאיסור אכילה, דבית הלל סבירא להו ילפינן ביעור מאכילה, דטעם שחייבה תורה בביעור חמץ היא כדי שלא יבוא לאכלו, וכיון דחד טעמא היא, ולכן שיעורו של ביעור היא כשיעור אכילתו. אך בית שמאי סבירא להו, שחיוב ביעור גזירת הכתוב היא לעצמה, ואינה תוצאה מאיסור אכילה, אלא מצוה בפני עצמה, ולכן לא ילפינן ביעור מאכילה, ושיעור אכילה בכזית, ושיעור ביעורו בככותבת ע"כ.

ולפי זה אי נשים חייבות בתשבייתו, תליא במחלוקת בית שמאי ובית הלל, דלבית הלל דחיוב ביעור היא משום אכילתו, על כן כיון דנשים חייבות באיסור אכילתו חייבות הם גם בתשבייתו וכנ"ל. אבל לבית שמאי דביעור חמץ היא מצוה מיוחדת, ולא ילפינן ביעור מאכילה, שפיר הוי תשבייתו מצות עשה שהזמן גרמא, ואינה מקושרת עם חיוב אכילת חמץ, וממילא נשים פטורות. ואם כן לבית שמאי לא הוי בל יראה ניתק לעשה, דהלאו כולל יותר מהעשה, דבהלאו נשים חייבות ובהעשה הן פטורות. וכיון דלא הוי לאו הניתק לעשה, על כן לבית שמאי אסור להשהות חמץ על מנת לבערו.

והנה ידוע דרבי אליעזר שמותי (שבת קל), ופירש רש"י מתלמידי בית שמאי (ירושלמי ביצה א-ד), ואם כן לרבי

נמי מזהרין עליהם, דכל לא תעשה נשים חייבות גם כשהזמן גרמא, ובעשה פטורין כשהזמן גרמא (קידושין טו.), ואם כן בעשה דתשבייתו הן פטורות, וכל היכא דהלאו כולל יותר מהעשה, לא הוי ליה ניתק לעשה, ולוקין עליהם ע"כ.

אמנם בספר תיבת גומא (פ' בא) לבעל הפרי מגדים כתב, דלפי מה שכתוב בר"י (פסחים ב.) דטעם שהחמירה תורה על בל יראה באיסור חמץ, משום כיון דרגיל בה כל השנה שמא יבוא לאכלו ע"ש. אם כן יש לומר דמהאי טעמא חייבה תורה גם בתשבייתו שלא יבוא לאכלו. וכיון שחיוב ביעור היא תוצאה מאיסור אכילה, אשר בזה גם נשים מצוות בה, על כן חייבות הם גם בתשבייתו ע"ש. ולפי זה לאו דכל יראה אינו כולל יותר מהעשה, דהרי גם נשים מצוות בה, ושפיר כתבו התוספות דהוי לאו הניתק לעשה.

מחלוקת ב"ש וב"ה אי חיוב ביעור

הוי תוצאה מאיסור אכילה

אבל באמת דבר זה במחלוקת תליא, דאיתא בגמרא (ביצה ז.) בית שמאי אומרים שאור בכזית וחמץ בככותבת, ובית הלל אומרים זה וזה בכזית. ואמרו שם לענין אכילה כולי עלמא לא פליגי דשיעורו בכזית, כי פליגי לענין ביעור, בית שמאי סברי לא ילפינן ביעור מאכילה, ובית הלל סברי ילפינן ביעור מאכילה ע"ש. וכיאר בחתם סופר

דתשבותו בא לנתק את הלאו דבל יראה, הרי אין שיעורן שוה, דלביית שמאי חיוב בל יראה היא בככותבת, וחיוב העשה דתשבותו הוא גם על כזית שאין בו בל יראה, ואיך נאמר דלכן ניתנה העשה כדי לנתק את הלאו, במקום שאין שיעורן שוה כלל. ואם כן על כרחך דלביית שמאי בל יראה לא הוי לאו הניתק לעשה, ושפיר אסור להשהות חמין על מנת לבערו. [שוב ראיתי סברא זו במעם המלך הי חמין א-ג].

*

סיבת חיוב תשבותו תלוי אי ביעור חמין בשריפה או השבתתו בכל דבר

ובזה היה נראה ליישב מה שהקשה עוד שם בשאגת אריה, מהא דאמר רבי עקיבא (פסחים ה.) אך ביום הראשון תשבותו שאור (שמות יב-טו), מערב יום טוב, או אינו אלא ביום טוב, הרי כתיב כל מלאכה לא יעשה בהם (שם יב-טו), ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה. ואמר רבא עלה שמע מינה מדרכי עקיבא דלא אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. ופירשו התוספות (שם) דאי אמרינן מתוך שרי, אף על גב דבעינן צורך היום קצת, הכא מה שמבערו הוי צורך עייב. והשתא לפי דעת רי"י על כרחך האי תשבותו דביום הראשון דכתב רחמנא, אף על גב דמותר להשהותו לכתחלה על מנת לבערו, מכל

אליעזר אסור להשהות חמין על מנת לבערו, דלא הוי לאו הניתק לעשה, ועל כן שפיר אמר דלא תקרא לה שם עד שתאפה, דאם תחמיין אינו רשאי להשהותו על מנת לבערו.

*

אמנם על מה שביארנו לעיל דלביית שמאי דלא ילפינן ביעור מאכילה, נשים פמורות מעשה דתשבותו, כיון דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, ואינו תלוי באכילה. יש להעיר על פי מה דמבואר בצ"ח (ביצה שם ברש"י ד"ה פתח) דהגם דביית שמאי לא ילפי ביעור מאכילה, ושיעור אכילה בכזית וביעורו בככותבת, היינו רק לגבי לאו דבל יראה שיעורו בככותבת, אבל לגבי העשה דתשבותו גם בית שמאי מודו דילפינן תשבותו מאכילה, ושיעור חיוב תשבותו הוא בכזית ע"ש. (והכפיל דבריו בצ"ח פסחים כט: בדיה ומכאן). ואם כן שפיר יש לומר דגם לבית שמאי חיוב תשבותו הוא כדי שלא יבוא לאכול, וממילא נשים חייבות בה כמו שמחוייבות באיסור אכילה, ואם כן שפיר הוי בל יראה גם לדבריהם ניתק לעשה דתשבותו, דנשים חייבות בשתיקה, ואין הלאו כולל יותר מהעשה.

אך אי נימא כן, אז מצד אחר על כרחך לא הוי בל יראה ניתק לעשה לבית שמאי, כי איך נוכל לומר דהעשה

חיוב תשבותינו לא תליא כלל כתוצאה מאיסור אכילה. ואם כן הגם דנשים חייבות בלא תעשה דאכילת חמץ, מכל מקום היו פטורים מעשה דתשבותינו דהוי זמן גרמא. ולפי זה הלאו של בל יראה לא הוי ניתק לעשה דתשבותינו, דהא הלאו כולל יותר מהעשה, דהלאו הוא גם לנשים, והעשה אינו רק להאנשים. ואם כן אין היתר להשהות חמץ על מנת לבערו, דלא הוי ניתק לעשה.

ולכן שפיר אמרו דשמע מינה מרבי עקיבא דלא אמרינן מתוך, דאי אמרינן מתוך היה שרי לבערו ביום טוב דהוי צורך היום מה שמבערו. דאין לומר דאית ליה לרבי עקיבא מתוך, ואפילו הכי ביום טוב לא שרי לבערו, כיון דאפשר להשהותו על מנת לבערו, ואין בהבערה צורך כלל, דזה אינו דלדידיה דאין ביעור חמץ אלא שריפה, לא הוי חיוב תשבותינו משום שלא יבוא לאכלו, ואם כן נשים פטורות, והוי בל יראה לאו הכולל יותר מהעשה, ואסור להשהות חמץ על מנת לבערו, ושפיר הוי צורך היום.

*

טעם דלא אתי עשה דתשבותינו ודוחה ל"ת דיו"ט

ובזה היה נראה ליישב עוד קושיא שהקשו המפרשים על ראייתו של רבי עקיבא דאי אפשר לומר דתשבותינו הוא ביום טוב, דהא כתיב כל

מקום באינו משהה על מנת לבערו, כמו דעובר על בל יראה הכי נמי עובר על עשה דתשבותינו, ואם כן מנא ליה דלית ליה לרבי עקיבא מתוך, דלמא אית ליה, ואפילו הכי ביום טוב לא, דכיון דיכול להשהותו עד סוף הפסח במשהה על מנת לבערו, אם כן אין בהבערה זו צורך כלל, כיון דאפשר בלאו הכי עיי"כ.

ונראה דהנה דבר זה אי חיוב תשבותינו היא מצד שלא יבוא לאכלו, או היא חיובא בפני עצמו מגזירת הכתוב. יש לומר דזה תליא אי אמרינן כרבי יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה, או כרבנן דהשבתתו בכל דבר (פסחים כא). דבשלמא אי אמרינן דהשבתתו בכל דבר, אז יתכן לומר דחיוב הביעור הוא כדי שלא יבוא לאכלו, ובכל אופן שמעבירו מן העולם שאינו יכול לאכלו עוד, יצא ידי חובתו. אבל אי אמרינן אין ביעור חמץ אלא שריפה, אי ביעורו הוא רק כדי שלא יבוא לאכלו, למה תהא מצותו בשריפה דייקא, הלא מצד שלא יבוא לאכלו יוכל להעבירו בכל דבר, ועל כרחך דחיוב השבתתו היא גזירת הכתוב מצד עצמו, ולא תליא באכילה כלל, וחייבו היא להשבותו בשריפה דייקא, שכן גזרה חכמתו יתברך.

ומעתה כיון דשמע מינה תלת, וסבירא ליה לרבי עקיבא דאין ביעור חמץ אלא שריפה, אם כן

כרחך דתשבותו הוא מערב יום טוב, דביום טוב ליכא כאן עשה דוחה לא תעשה.

*

ר"ע ס"ל דביעור חמץ בשריפה לשיטתו דתשבותו אינו שוה בכל

ועל פי זה היה נראה ליישב קושיית הפני יהושע (בדי"ה רש"י ש"מ) דאיך משמע מדרכי עקיבא דאין ביעור חמץ אלא שריפה, הלא דבריו אתיין שפיר גם אי נימא דהשבתתו בכל דבר, לפי מה שכתב רש"י (להלן מו. וביצה כא:) דכשם שאין שורפין קדשים ביום טוב, כמו כן אסור להאכילה לכלבים, מטעם דרחמנא אחשבה להבערתן, הלכך מלאכה היא עיי"ב. אם כן מנא לן דרכי עקיבא סבירא ליה אין ביעור חמץ אלא שריפה, דלמא מודה דהשבתתו בכל דבר, דרחמנא אחשבה להבערתן, ואף ביעור חמץ על ידי פירור וזורה לרוח השיב מלאכה ביום טוב עיי"ב.

ולפי מה שנתבאר, הא דשמע מינה דרכי עקיבא סבירא ליה אין ביעור חמץ אלא שריפה, אינו מצד דאי השבתתו בכל דבר היה רשאי לבערו ביום טוב, אלא מצד נקודה אחרת, דלכאורה מאי קשיא ליה לרבי עקיבא איך יכולין לבער חמץ ביום טוב הא אית ביה מלאכה, אולי הוא מטעם דעשה דתשבותו דוחה הלא תעשה של יום טוב.

מלאכה לא יעשה בהם, ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה. דלכאורה מאי קשיא ליה לרבי עקיבא, הלא כללא הוא דעשה דוחה לא תעשה, וכך צוותה התורה לקיים מצות תשבותו גם ביום טוב. ואם כי יום טוב הוי עשה ולא תעשה כמבואר בגמרא (שבת כד:), ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה. מכל מקום קשה לרבא שם דלא סבירא ליה כן, ולדידיה יום טוב הוי רק לא תעשה גרידא (עיי' שם בתוסי"ד"ה לא), ואם כן נימא דעשה דתשבותו דוחה לא תעשה דיום טוב.

ויש שהוסיפו להקשות דאפילו נימא דיום טוב הוי עשה ולא תעשה, הא מבואר במלא הרועים (ערך עשה דוחה לא תעשה אות כה) דרכי עקיבא סבירא ליה דעשה דוחה עשה ולא תעשה גם כן, ושפיר ידחה העשה דתשבותו הלאו והעשה דיום טוב.

אמנם לפי מה שנתבאר אתי שפיר, דכיון דרכי עקיבא על כרחך סבירא ליה דאין ביעור חמץ אלא שריפה, ואם כן חיוב הביעור אינו מצד איסור אכילתו, דהא על זה יכולין להשבותו בכל דבר, ועל כרחך שהיא גזירת הכתוב לעצמו להשבות חמץ, ואם כן נשים פטורות בה, דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, ומעתה הוי לדידיה תשבותו עשה שאינו שוה בכל, דהא נשים פטורות ממנה, ועשה שאינו שוה בכל לא יוכל לדחות לא תעשה, ועל

ראיה דתשבתו קאי על ערב יום טוב. אלא על כרחק דסבירא ליה דאין ביעור חמץ אלא שריפה, ואם כן חיוב תשבתו אינו מצד אכילתו, ונשים פטורות בה, ואין לומר עשה דוחה לא תעשה, דהעשה אינו שוה בכל, ועל כרחק דקאי על ערב יום טוב.

*

בל יראה אי הוי ניתק לעשה תלוי אי דרשינן טעמא דקרא

עוד יש לומר ליישב קושיית השאגת אריה הנ"ל, דמנא לן דלית ליה לרבי עקיבא מתוך, דלמא סבירא ליה משהה חמץ על מנת לבערו אינו עובר, וליכא צורך יום טוב בהבערתו. ונראה דעל כרחק צריכין לומר דרבי עקיבא סבירא ליה דבל יראה לא הוי לאו הניתק לעשה, דאינו שוה בכל, משום דתשבתו אינו נוהג בנשים דהוי מצות עשה שהזמן גרמא. והוא, דהא דיש לדון לומר דנשים יהיו חייבות בתשבתו, מבואר לעיל דזהו משום דיתכן לומר דתשבתו היא תוצאה מחיוב איסור אכילה, להשבתו כדי שלא יבא לאכלו, ובאיסור אכילה גם נשים חייבות. והנה בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קי"ח ד"ה ואע"ג) כתב, דדברי הר"ן דלאו דבל יראה היא כדי שלא יבוא לאכלו, אמורים רק לרבי שמעון דדרש טעמא דקרא (בבא מציעא קטו.), לדידיה יש לומר דחיוב השבתת חמץ הוא מטעם שמא יבוא לאכלו. אבל למאן

ועל כרחק צריכין לומר דסבירא ליה דעשה דתשבתו נשים פטורות דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, ולא הוי עשה השוה בכל, ואינו דוחה לא תעשה דיום טוב השוה בכל. ומהאי טעמא שמע מינה דלית ליה לרבי עקיבא מתוך, דאין לומר דסבירא ליה מתוך, וכאן אמור לבערו ביום טוב משום דאין בו צורך יום טוב כלל, דמשהה חמץ על מנת לבערו שרי דהוי לאו הניתק לעשה, דזה אינו, כיון דהעשה אינו שוה בכל, דנשים פטורות מתשבתו וכנ"ל.

ולכאורה מנא ליה דנשים פטורות מתשבתו, הא יש לומר דחיוב תשבתו היא מצד איסור אכילה, וכיון דנשים מצוות באיסור אכילת חמץ חייבות הן גם בתשבתו. ועל כרחק דסבירא ליה דאי אפשר לומר דחיוב תשבתו הוא שלא יבוא לאכלו, והטעם דסבירא ליה דאין ביעור חמץ אלא שריפה, ואם חיוב תשבתו מצד אכילתו, הרי יכולין להשבתו בכל דבר, ושפיר שמע מינה דסבירא ליה אין ביעור חמץ אלא שריפה. ולכן אי היה סבירא ליה דהשבתתו בכל דבר, הגם שיש איסור מלאכה בביעורו ביום טוב משום אחשביה, לא הוי קשיא ליה איך יכולין לבערו, דיש לומר דעשה דוחה לא תעשה, דעשה דתשבתו הוי גם כן שוה בכל, דנשים חייבות בהו, דכיון דהשבתתו בכל דבר, יש לומר דהוא כדי שלא יבוא לאכלו, וגם נשים חייבות, ואין

דאינו אסור מן התורה ע"כ. והנה קושיא זו היא רק אי נימא דשלא כדרך הנאה מותר מן התורה, אבל אי נימא דשלא כדרך הנאה אסור מן התורה אתי שפיר דברי רבי עקיבא, דבתחלת הבערתו אסור בהנאה.

איסור שלא כדרך הנאתן תלוי

אי אזלינן בתר טעמא דחזי לאיצטרופי

והנה כבר ביארנו במקום אחר (עין שמן ראש לפסח ח"ב דף שט) דדין זה תלוי אי דרשינן טעמא דקרא, דהנה דעת המהרש"ל (שבועות כג) דלרבי שמעון דסבירא ליה כל שהוא למלקות, לדידיה גם בשלא כדרך הנאתו חייב, דכל שהוא ושלא כדרך הנאה שוים המה. והקשה במהרש"א (שם) דהא קיימא לן כרבי יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה, ושלא כדרך אכילה פטור. ותירץ בקרני ראם (שם) ובשער המלך (יסודי התורה ה-ח ד"ה ולע"ד), דבשלמא לרבי שמעון דכל שהוא למכות בלי חזי לאיצטרופי, הוא הדין שלא כדרך הנאה, דתרווייהו שוין. אבל לרבי יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה משום דחזי לאיצטרופי (יומא עד.), לא שייך חזי לאיצטרופי בשלא כדרך הנאה, ולכן הוא פטור ע"כ.

והנה בתוספות (שם ד"ה כיון) הקשו, דלמה לי טעמא דחזי לאיצטרופי, הא ילפינן מקרא דכל חלב, דחצי שיעור אסור מן התורה ע"ש. ובריתבי"א (שם

דסבירא ליה דלא דרשינן טעמא דקרא, הוי תשביתו גזירת הכתוב ע"ש. ומעתה לרבי עקיבא יש להכריח דלא דריש טעמא דקרא כמו שיתבאר, ואם כן תשביתו הוי מצות עשה בפני עצמה, וגזירת הכתוב היא, ונשים פטורות, ולא הוי כל יראה לאו הניתק לעשה, וממילא אין להשהות חמץ על מנת לבערו.

רבי עקיבא ס"ל דדרשינן טעמא דקרא

ומנא אמינא לה דסבירא ליה לרבי עקיבא דלא דרשינן טעמא דקרא, דמסוגיא דילן מוכרח כן. והוא דהנה בתוספות (ד"ה כל) הקשו אמאי לא מצינו לאוקים תשביתו ביום טוב, ואף על פי כן מותר לבערו ביום טוב, דכשישרף ויעשה גחלים הנאתו מותר כדאמר (להלן כו) גבי ערלה, בישלה על גבי גחלים דברי הכל הפת מותר, והוא הדין חמץ. ותירצו כיון דמתחלת הבערה אינו יכול ליהנות ממנו, אף על גב שיהא לו הנאה ממנו אחר כך אסור, כמו נדרים ונדבות שאין קרבין ביום טוב (ביצה יט). אף על פי שיש בהן מאכל הדיוט לבסוף ע"כ.

ובחידושי רבי עקיבא איגר (בסוגיין)

הקשה אמאי אסור ליהנות ממנו בתחלת שריפתו, הלא הנאת שריפת חמץ הוי שלא כדרך הנאה, כיון דאין דרכו של חמץ להסיק בו תנור וכו', ואם כן אפשר לקיים מצות ביעורו בפסח, בהבערה לצורך אוכל נפש, דהנאת היסק חמץ הוי שלא כדרך הנאה

גזירת הכתוב בפני עצמה, וממילא נשים פטורות ממנה דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, ואם כן לא הוי בל יראה לאו הניתק לעשה כיון דאין העשה שוה בכל. ושפיר אסור להשהות חמץ גם על מנת לבערו. ואם כן על כרחך דלית ליה לרבי עקיבא מתוך, דאם לא כן הוי שרי לבערו ביום טוב, דאית ביה צורך מצוה לקיים תשבותו, דהא אסור להשהותו.

*

ביאור הוכחת הגמ' דרבי עקיבא

ס"ל דביעור חמץ בשריפה

ובזה היה נראה ליישב קושיית הגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל בספר מאיר עיני חכמים (דף קיד): איך הוכיח רבא מרבי עקיבא דאין ביעור חמץ אלא שריפה, הא כאן בסוגיין ילפינן זה במה מצינו מנותר דישנו בכל תותירו, וחמץ בכל תותירו, מה נותר בשריפה וכו'. והנה בגמרא (ביצה ב.) סבירא להו לבית שמאי דאיסור שאור בכזית וחמץ בככותבת. ואם כן דבל יראה דחמץ בככותבת ליכא למילף חמץ מנותר לשריפה, דמה לנותר דבל תותירו בכזית (עיין מנחת חינוך מצוה חי), מה שאין כן חמץ דבל יראה הוא בככותבת. וליכא למילף מנותר רק שאור דבשריפה, דשיעורו שוה בכזית כמו נותר, אבל חמץ אי אפשר למילף שיהא בשריפה. ואם כן קשה, הא רבי עקיבא קאי על הפסוק אך ביום הראשון תשבותו שאו"ר מבתיכם,

כתוב, וזה לשונו ואף על גב דרבי יוחנן מכל חלב נפקא ליה, מפרשינן לדידיה טעמא דקרא עכ"ל. ולפי זה הא דשלא כדרך הנאה אי יש איסורא תלוי אי דרשינן טעמא דקרא, דאי דרשינן טעמא דקרא, דחצי שיעור אסרה תורה מפני טעמא דחזי לאיצטרופי, אז שלא כדרך הנאה שרי, דהוי רק ככל שהוא ולא חזי לאיצטרופי. אבל אי לא דרשינן טעמא דקרא, וחצי שיעור אסור מכל חלב גם אי לא חזי לאיצטרופי, אז גם שלא כדרך הנאה אסור מן התורה, כמו לרבי שמעון דסבירא ליה כל שהוא למכות, וגם שלא כדרך הנאה חייב. ולכן רבי יוחנן דאמר טעמא דחצי שיעור משום חזי לאיצטרופי, ודריש טעמא דקרא, על כן סבירא ליה (פסחים כד:) דכל איסורין שבתורה אין חייבים אלא דרך הנאתן, דלשיטתיה אזיל דחצי שיעור אסור רק משום חזי לאיצטרופי, וזה לא שייך בשלא כדרך הנאתן.

ומעתה כיון דחזינן דרבי עקיבא

אוסר חמץ שלא כדרך הנאה, דלא התיר לבערו ביום טוב לצורך אוכל נפש, על כרחך דסבירא ליה דלא דרשינן טעמא דקרא, וחצי שיעור אסור גם בלא חזי לאיצטרופי, וממילא גם שלא כדרך הנאה אסור מן התורה, דלא גרע מחצי שיעור. וכיון דאתינן להכי דלרבי עקיבא לא דרשינן טעמא דקרא, אם כן גם בחיוב תשבותו לא דרשינן טעמא דקרא שהיא משום איסור אכילה, אלא הוי

רחמנא למה לי, לומר לך שיעורו של זה לא כשיעורו של זה עיי"ש.

וקשה הרי הא דעוברים על כל יראה גבי חמץ חידוש הוא, כדאמרינן (פסחים א) שני דברים אינם ברשותו של אדם, ואלו הן, בור ברשות הרבים וחמץ משש שעות ולמעלה עיי"ש. ואם כן מה מקשה דנילוף בקל וחומר חמץ משאור, הא בחידוש אמרינן אין לך בו אלא חידוש, ואין ללמוד בו מקל וחומר ממקום אחר עיי"כ.

חמץ בפסח הוי חידוש, רק אי אסור גם שלא כדרך הנאתו

ובמקום אחר כתבנו ליישב (עיי"ן שמן ראש לפסח חייב דף שע"ט) דהא דחמץ בפסח הוי חידוש, דאינו ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו, זהו רק אם חמץ אסור גם שלא כדרך הנאתו, דאז אין לו עליהם שום בעלות, שפיר אין חמץ ברשותו של אדם, אבל אם הם מותרים שלא כדרך הנאה, הרי הם אכתי ברשותו להנאה כזו, ואין חידוש מה שעובר עליהם בכל יראה. ומעתה יש לומר דסבירא להו לבית שמאי דחמץ מותר שלא כדרך הנאה, ואין חידוש במה שעשאן הכתוב ברשותו לעבור עליו בכל יראה. ועל כן שפיר יצאו לדון בקל וחומר, דיכולין ללמוד שאור מחמץ, ועל כרחק דשיעורו של זה לא כשיעורו של זה, ושיעור חמץ בככותבת.

דהוא מערב יום טוב. ואפשר לומר דרבי עקיבא סבירא ליה כבית שמאי דחמץ בככותבת, וליכא למילף מנותר רק שאור דבשריפה דשיעורו בכזית, מה שאין כן חמץ דשיעורו בככותבת ליכא למילף מנותר דבשריפה, ויש לומר דרבי עקיבא סבירא ליה בחמץ דהשבתתו בכל דבר, ומנא ליה לרבא להוכיח מדברי רבי עקיבא דאין ביעור חמץ אלא שריפה. דהא בלאו הכי סבירא ליה לרבי עקיבא כבית שמאי שם דלא אמרינן מתוך, ויש לומר דגם בחמץ בככותבת סבירא ליה כבית שמאי, ולא מוכח שוב מנותר דמצותו בשריפה עיי"כ.

ונראה דהנה בריטב"א (מכות ה.) כתוב, דאף למאן דאמר עונשין מן הדין, אין ללמוד בקל וחומר בעדים זוממין דגם בהרגו נהרגין, כיון דעד זומם חידוש הוא אין לך בו אלא חידוש עיי"כ. ומבואר מדבריו דכמו דאמרינן (פסחים מה) דמחידוש לא גמרינן, כמו כן בדבר שהוא חידוש אין ללמוד בו מקל וחומר ממקום אחר דאין לך בו אלא חידוש. וכן מבואר מדברי רש"י (חולין קח. ד"ה אי). ועל פי זה הקשה בספר ערוגות הבושם (באלחובר) על יורה דעה (בפתיחה להי בשר וחלב אות יא), בהא דאמרינן (ביצה ז) דטעמייהו דבית שמאי דחמץ בככותבת, דלכתוב חמץ ולא ליבעי שאור, ואנא אמינא ומה חמץ שאין חימוצו קשה חייב, שאור שחימוצו קשה לא כל שכן, שאור דכתב

אסור שלא כדרך הנאה, שוב הוי בל יראה חידוש שעובר עליו, ואי אפשר למילף שאור מחמץ, ואם כן לא אייתר לן קרא דשיעורו של זה לא כשיעורו של זה, אלא שניהם שוין בכזית, ועל כרחק דלא סבירא ליה כבית שמאי, ושפיר הוכיחו דסבירא ליה דאין ביעור יחמין אלא שריפה.

אמנם רבי עקיבא הרי סבירא ליה דחמץ אסור גם שלא כדרך הנאה, וכמבואר מדברי התוספות הנ"ל, דאם הוא מותר שלא כדרך הנאה, הרי יכול לשורפו ביום טוב לצורך אוכל נפש, דבתחלתו הוי שלא כדרך הנאה, ושוב כשנשרף הוי מותר לגמרי. וכיון דחמץ

* * *

דרוש לשבת הגדול

ובהנחתו לשם מצוה צלי שום כוונה מיוחדת קיים מצוה ה'. אבל אנו אומרים בנוסח (של לשם יחוד) וזונו להניח על היד, לזכרון זרוע הנטויה. ונגד הלב, לשעבד תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו. ועל הראש נגד המוח, שהנשמה שצמוחי ושאר חושי וכחותי יהיו משועבדים לעבודתו יתצרך שמו. והיינו כי תוכן המצוה היא הוראה להאדם על הנהגתו בעבודת המוח ובעבודת הלב. וכן יש בכל מצוה לימוד לעבודת האדם לקונו, וכמבואר בספר החינוך בכל מצוה. ועל זה אמרו (מיקווי זה"ק י כה): מצוה צלא דחילו ורחימו לא פרחית לעילא. כי חוץ מהכוונה הפשוטה שיש לעשות כל מצוה ביראה והאבה, נכלל בזה, שמצוה שעושה רק חינוכית, ולא משפיע על האדם ללמוד ממנה אהבת ה' ויראתו, לא חשבה כל כך להיות פרחית לעילא.

צו את אהרן ואת בניו לאמור, זאת תורת העולה, היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר, ואש המזבח תוקד צו (ו-3). ונראה כי כל מצוה שצתורה, חוץ מעצם מעשה המצוה ששורשה בגזיה מרומים, יש בכל מצוה לימוד הנהגה צחי האדם לעבודת קונו. וכדאיתא צוהר הק' (ח"צ פ"ג): תרי"ג זיני עיטא יהיב אורייתא לבר נש למהוי שלים צמאריה, המצוה הס תרי"ג עטין, ענות להאדם, איך להשלים עצמו בעבודתו יוס יוס. ועל זה נאמר (תהלים קיט-15) לכל תכלה ראי קץ (לכל סיוס דבר יש קץ גבול), רחבה מצותך מאד, והיינו כי התוכן שיש בכל מצוה היא רחבה עד אין קץ.

ולדוגמא מצוה תפילין, שמצוה להניח על היד ועל הראש,

פנימיותה הנלמדת ממנה. ועל כן אמר הכתוב כי 'תורת' העולה, ההוראה שיש ללמוד מהעולה, היא חשובה ועולה במעלתה יותר מעצם הקרבן עולה שהיא על 'מוקדה על המזבח'. כי זהו עיקר התכלית ללמוד מכל מצוה העולה הטובה המונחת טמונה בזה.

ובפרש מהו התורה שיש לו ללמוד מהעולה. ועל זה אומר, ואש המזבח תוקד 'צו', לא רק בצשר הבהמה, אלא בהמקריב צעמנו, שיצרף ליתן את נפשו ביחד עם הקרבן. תורה זו של העולה, היא נשגב במעלתה על עצם הקרבן שהיא על המוקדה.

ולענינינו שאנו עומדים בימי ההכנה להחג של פסח, אשר צראש כל מועדות נשאת פסח, אשר אין עוד יום טוב שיש בה כל כך מצות, והכנה דרבה עד שמגיעין אליה. יש לנו לזכור כי לא די בעשיית המצוה בחיצוניותה, אכילת מצה ומרור וסיפור יציאת מצרים לצדה, אלא בכל מצוה לפני עצמה יש בה פנימיות והוראה להאדם הנלכד שתיחא רישומו ניכר עליו אחר כך על כל השנה. ובמצות אלו יש חיוב יתירה להתצונן בטעמה, כי מי שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו (פסחים קטז:), להעמיק עצמו במצוה

ובמו כן ענין הקרבנות, שמצותה היא להציא קרבן מן הבהמה ולהקריבה לפני ה'. אבל הלימוד ופנימיותה של המצוה היא הרבה יותר, שיתצונן שהוא עצמו היה ראוי להיות הקרבן, ומה שעושים עם הבהמה היה ראוי להעשות עמו, ולקבל על עצמו שגם הוא ימסור נפשו לה' מהיום ולהלאה, ולצטל עצמו כליל לפני ה', וכמבואר ברמב"ן (ויקרא א-ט). והמקריב קרבן כמצות אנשים מלומדה, ולא למד ההוראה מהמצוה, על זה נאמר (שם ז-ח) המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה, שהמקריב רק הבהמה, ולא יחשב 'לו', להתצונן ולחשוב שזה לימוד על עצמו שהוא צריך להיות הקרבן, או 'פגול יהיה'.

וזו היה החילוק בין קרבנו של קין לקרבנו של הבל, אשר קין הציא מפרי האדמה מנחה לה', שהקריב רק המנחה. אבל הבל הציא 'גם הוא' מזכורות לאנו, עם קרבנו הציא גם את עצמו להיות קרבן לה'. ולכן ישע ה' אל הבל ואל מנחתו (בראשית ד-ד), שפנה ה' הן אל הבל עצמו והן אל מנחתו, כי שניהם היו קרבן לה'.

ואם כן כאשר האדם מקריב קרבן, יש לפניו עצם הקרבן היינו הבהמה שהוא מקריב, ויש גם התורה שלומד ממנה, ההוראה שיש בתוכה לעבודת קונו, אשר עיקר המצוה היא

נאכלת אלא ליום ולילה [דלחמך יום ולילה הוא נותר] ע"ש. ולכאורה יש להבין כיון דחיוב אכילת מצה היא רק לילה הראשונה, ושאר הימים היא רק רשות (פסחים קכ.), אם כן לא היה צורך חייבה תורה שתהא המצה ראויה להיות נאכלת לשבעת הימים, אחר שעברה כבר זמן מצוה. וצפשוטמ יהיה מזה ראיה להפוסקים דיש קיום מצוה מצה כל שבעה, אלא דנקרא רשות לגבי חובה, דבליילה הראשונה קבעו חובה, ושאר הלילות הם רק מצוה (ועיין בגליוני הש"ס בארוכה שם). וממילא מצוה מצה נמשכת שבעה ימים, ועל כן נכרך שתהא ראויה לאכול כל שבעה.

וגראה עוד בהקדמ לבאר מה שקבעה תורה חג הפסח שבעת ימים, הלא יציאת מצרים היתה ביום ט"ו בעצם היום הזה, ולמה יש לחוג את חג גם בימים שלאחריה. (ועיין באור החיים הק' (שמות יב-טו) שהעיר בזה ע"ש). ולא עוד אלא שאנו אומרים בתפלה, ותמן לנו ה' אלקינו וכו' את יום חג המצות זמן חירותנו, ואיך קורא שאר הימים שהן זמנן של חירותנו, הלא יציאת מצרים היתה רק ביום הראשון, ומאז כבר נגמר חירותנו. וצפשוטמ הכוונה כי בהיות שאחר כך רדפו מצרים אחריהם, והיו נתונים ישראל בצרה עד שנטבעו צים סוף ביום השביעי, ואז

מיכלא דמהימנותא, גדול האמונה שהיה להם, שיצאו למדבר, וגם צדה לא עשו להם, כי השליכו כל צטחונם על ה'. ולהתבונן בהמרור על קישוי השיעבוד, ואף על פי כן לא סרו מאחרי ה'. וכמו כן יש הוראה בכל נקודה של החג, להיות אצלו תורת חיים, לחיות עם ההוראה שיוצאת מהמצוה, וכמו שנבאר בעזרת השם.

ואנו מבקשים מה' (שם קיט-עג) הבינני ואלמדה מצותיך, תן לנו בינה שנוכל ללמוד הפנימיות של כל מצוה, להשכיל ולהתבונן צפרטיה. וכאשר רוצים שקיום המצוות שעושים בליל זה יעשו רושם גם על הבנים, יש להסביר להם בכל מצוה תוכן המחשבה ופנימיותה, וההוראה שיקחו ממנה על משך כל השנה. ויתן ה' דברים צפינו שנוכל לעורר ולהתעורר, להבין חשיבות הימים הנעלים הבאים לקראתינו. והיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי.

*

בטעם דבעינן מצוה ראויה לשבעה

בגמרא (פסחים לח.) חלות התורה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו אינו יוצא בהן. מנא הני מילי וכו', רב יוסף אמר, אמר קרא (שמות יב-טו) שבעת ימים מצוה תאכלו, מצוה הנאכלת לשבעת ימים, יצתה זו שאינה

ראויים להצטטתה בהוציאת את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. והנה הציא ה' על מצרים עשר מכות, אשר ידע ה' כי התשע מכות הראשונות לא יעשו רושם על מצרים, ודי היה בהכותם צמכת זכורות לזד, וזוה יוציאו אותם לחירות. אך תכלית הנסים של המכות הללו, היו לצורך התעלות בני ישראל, כי הנס הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו ויודע ומשגיח ויכול (רמב"ן שמות יג-טו). ומעת שהתחילו המכות, ראו ישראל יום יום למראה עיניהם כי יש מנהיג להצירה, עד שנתעצם זאת בגופם להכיר אמונת אלקי עולם באופן נפלא. וביותר נתעלו בליל יציאת מצרים, וכמו שנאמר ויוציאו ה' ממצרים ביד חזקה וזרוע נטויה וצמורא גדול (דברים כו-ח), זו גילוי שכונה. וזוה יצאו לאט לאט מטומאתם, לעזוב את דרכיהם הרעים ולדבק את עמם באלקיהם.

במשך שבעת ימי יציאת מצרים

נתעלו בכל יום מטומאת נפשותם

ובדירות כי בהירות האמונה אין לו שיעור, עדיין גם אחר יציאתם היה ארבע כחות על הים (ירושלמי תענית ז-ה), ולא הגיעו למעלתם השלימה עד קריעת ים סוף, שאז נאמר עליהם ויאמינו בה' וצמשה עבדו (יד-לא), וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל, והראו באצבע זה א-לי (טו-ב). ואיתא בספר הק'

נגמר החירות לגמרי, על כן קורין גם הימים שביניהם שהן זמן חירותנו, שהתחלת החירות היה ביום ראשון, ונגמרה אחר כך ביום השביעי. אך אכתי תקשה דאם כן די להיות מקרא קודש רק בראשון ושביעי, ומהו החג של הימים שבנתיים.

במצרים היתה גם הנפש של ישראל בגלות

אמנם יש לומר, כי חוץ משיעבוד הגוף שהיה במצרים, ועבדות וענו אותם ארבע מאות שנה, היה גם הנפש של ישראל בגלות, שברבות הימים נשקעו נפשותם בטומאת מצרים, עד שהפרו צרית, ועבדו עבודה זרה, וירדו עד קרוב לשער הנו"ן בטומאה, שלא יכלו עוד להתמהמה שם כידוע. ואם כי בתוך תוכם האמינו בה', וזעקו והתפללו אל ה', ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה (שמות ז-ג). וכאשר חשדם משה ואמר והן לא יאמינו לי (ד-ה), אמר לו ה' הן מאמינים בני מאמינים דכתיב ויאמן העם (ד-לא), ונלקה בצרעת שדיבר עליהם לשון הרע (שנת לו). מכל מקום עזבו צרית ה', והיו ערום ועריה, שהתערבו בגוים וילמדו מעשיהם.

ובאשר בא זמן גאולתם לא היה די להוציא רק את גופם מעבדות לחירות, אלא הוצרך גם להוציא את נפשותם מטומאתם, שיהיו

הראשון, שאז נגמר יציאתם מארץ מצרים, אבל עדיין חסר ההודאה על חירות הנפש, שזה נמשכה לאט לאט עד קריעת ים סוף, שאז נתעלו והגיעו למעלת הנצואה יותר מייחזקאל הנביא. על כן חייבה תורה לאכול מנה הנאכלת לשבעה, להורות שיש להודות על מה שיצאו לחירות גם מטומאתם, וזה נמשכה שבעת ימים, כי תכלית חירות הנפש נשלם רק ציום השביעי, שמתו המצריים ונאצדה קליפתם, ומאז המה בני חורין בגוף ובנפש.

*

חג הפסח הוא חג האמונה

הבן החכם שואל, מה העדות והחוקים והמשפטים אשר לזה ה' אלקינו אתכם. ואף אתה אמר לו כהלכות הפסח, אין מפטיירין אחר הפסח אפיקומן. ונראה כי חג הפסח הוא חג האמונה, שמלותו לספר יציאת מצרים, וכל המרבה לספר הרי זה משובה, להעמיק ולחיות בהתצוננות על כל הנסים שהראה ה' לנו, אשר אז האיר האמונה בחוש, שבעיני צפר ראו כולם כי יש מנהיג לצירה. וקיפור יציאת מצרים משאיר רשימה על האדם, להיות טופח על מנת להטפיה גם על צניו וצני ציתו. כי המכיר שיש צורא עולם המשגיח עליו תמיד, שומר עצמו שלא יכשל בחטא, כי יש עין רואה. וכאשר צא מצוה לידו הוא עושהו בכל לב בשמחה, שזוכה לשרת

נועם אלימלך (פ' פנחס) דלכן כזה ה' לנקום מהמדינים ולהרגם, כי בכל עבירה נצרא קליפה ר"ל, וכל זמן שהקליפה בעולם נופלים מחשבות רעות לאדם מאותה העבירה. וכל זמן שהיו אותם הרשעים המדינים בעולם, היו עדיין הרהורי עבירה דפפור שולטים בישראל לבלבל להם המחשבה, ולכן נצטוו משה לנקום בהם נקמת ה', כי צוררים הם לכם צנכליהם אשר נכלו לכם (צמד צה-ח), כי עדיין צוררים הם לכם צהוה, צאותן מחשבות אשר הם נכלו לכם ע"ש. וכמו כן כל זמן שהמצריים היו חיים לא נטהרו ישראל מקליפתם. ורק בקריעת ים סוף, וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, שצטלה הקליפה, אז ויראו העם את ה' ויאמינו בה' וצמשה עצדו.

ואם כן מעת שיצאו ישראל ממצרים עד קריעת ים סוף, מדי יום ציומו נתעלו ישראל צהתענס עצמם עם הנסים שראו צעיניהם, וצכל יום ויום יצאו יותר לחירות מטומאת נפשותם, והיינו שצתחלה נעשו בני חורין משער המ"ט, ושצ משער המ"ח וכו', עד שצשציעי של פסח יצאו לחירות מכל טומאתם. ועל כן אנו חוגגים חג ימי הפסח כל השבעה ימים, כי כולם הם 'זמן חירותנו'. ומעתה מי שאוכל מנה הנאכלת רק ליום ולילה, הוא מודה רק על החירות של שיעצוד הגוף שהיה ציום

את קונו. ואמונה היא שורש הכל, וכמו שנאמר (מהלים קיט-פו) כל מצותיך אמונה. ואמרו (מכות נג): כל חזקוק והעמידן על אחת, נדיק באמונתו יחיה (חזקוק ז-ד).

זרוב חכמתו עדיין הכרתו חלושה, ולא הגיע עוד לבן ארבעים לבינה. וכאשר אציו יושב כל הלילה ומתעצם בהתבוננות ביציאת מצרים, וכל מחשבתו שרויה אז בעוצם אמונת אלקי עולם. הבן ההוא אומר לאציו חבל על הזמן, אין כדאי לבלות שעות בסיפור יציאת מצרים, נשכ ללמוד ולהגות בתורה, ושאל את אציו 'מה העדות והחוקים והמשפטים אשר לזה ה' אלקינו אחכס', נשכ ללמוד ולזכור איזה ענין בתורה שהוא נחוץ יותר מלספר עוד שעה בסיפורי מעשיות.

אבל האמת אינו כן, כי סיפור יציאת מצרים היא שריית האדם באמונה שמציאה לידי ריבוי יראת ה', וכמו שנאמר בניסי מצרים, וייראו העם את ה' ויאמינו בזה' וצמשה עצדו, ויראת ה' היא אורו, אשר על ידו חכמתו מתקיימת. וכאשר חסר הוא מיראת שמים, אז יתכן שאחר לימודו יוצא לתענוגי גופו וחומר, ואחר מראה עיניו, והוא פעם מלאך ופעם גלח. ושעות אלו שסופג בגופו יראת ה' ואמונה טהורה, אין זה ביטול תורה, אלא קיום התורה, להיות חכמתו מתקיימת.

סיפור יציאת מצרים משפיע

שלא יחזיר אחר תאוות הגוף

והנה בקרבן פסח אמרו, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן

שעות של דיבורי אמונה הם קיום התורה

והנה הבן החכם עדיין זעיר לימים,

ומיסב על שלחן אציו, שגם

והסידים הקודמים היו נוסעים לרבותיהם לקנות מהם יראת ה' טהורה, והארת האמונה בכל לב, עד שיתרו על זה הרבה תורה, בנסיעה של ימים ושבעות, והכל היה כדאי עבורם כדי להעלות נפשם בזה, שיוכלו אחר כך לקיים מצות ה' כראוי. כי כל האומר שאין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו (בימות קיט:). ואין חשיבות לקנות תורה, אם אינו קונה גם יראת ה'. כי כל שאין יראת חטאו קודמת לחכמתו, אין חכמתו מתקיימת (אבות ג-ט). והרי אמרו (שבת לא). שגם כאשר קנה אדם כל הששה סדרים, והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת, העיקר היא אם יראת ה' היא אורו ע"ש.

ובריבוי סיפור יציאת מצרים,

ובהתבוננות בניסי ה' משך

כל ימי החג, מתעצם האדם באמונת אלקי עולם, שעושה רושם עליו להתעלות ולהתדבק לקונו, ולא לרדוף אחרי תענוגי הבלי.

שעות של דיבורי אמונה הם קיום התורה

והנה הבן החכם עדיין זעיר לימים, ומיסב על שלחן אציו, שגם

קדוש. ואז בחצר אוהל מועד יאכלוה, שיהיה המקום שהוא עתה פה כמו חצר אוהל מועד. והוא שאיתא בתרגום יונתן (שמות יט-ד) ואשא אתכם על כנפי נשרים, כי בשעת עשיית הקרבן פסקו צמזרים היה העמוד ענן נושא אותם אל הר הבית לעשות שם הקרבן פסקו, ואחר כך היה מחזירם למזרים, ומשם יצאו למחרת הפסקו. כמו כן עתה באכילת מנה בכונה נכונה בקדושה ובטהרה, נתקבל צחינת ארץ ישראל תחתיו, ומקומו קדוש בצחינת חצר אוהל מועד ע"כ.

ויש לומר גם להיפוך, שיוכל לזכות בקדושת החג, שנפשו מתעלה להיות נמצא בחצר אוהל מועד בצית המקדש, וכמו שהיה זליל יציאתם ממזרים, שנשא אותם הענן אל הר הבית. כי קדושה לא תופסת מקום, ויתכן שיושב בציתו והוא נמצא במקום קדוש. והרי הצדיקים עשו עליית נשמה, והסתובבו למעלה צדיק, אם כי גופם היה נמצא כאן בתחתיים. וכמו שאמר שמואל, נהירין לי שבילי דשמיא כשבילי דנהרדעא (ברכות נא:). ושמעתי פעם בסעודת רעוא דרעוין מכ"ק אדמו"ר מסקאליע ז"ל, זמה דכתיב אחר מתן תורה שאמר ה' למשה, לך אמור להם שובו לכם לאהליכם, ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה-כו), שהכוונה היא הגם שתלך לישראל לדבר עמהם, מכל מקום אתה

(פסחים קיט:), ופירש שמואל שלאחר אכילת קרבן פסקו לא יאכלו מיני מחיקה. ופירש הרש"ם אפיקומן, אפיקו מיני ע"ש. והיינו שאחר שקידש את פיו באכילת פסקו, לא יחזור אחר זה עבור לטעום מיני מחיקה. וכמו כן היא גם בהתורה שלומד, נריך שיתקדש גופו ביראת ה', שלא יחזור אחר תענוגי הגוף. וכאשר הבן מצטל החשיבות של סיפור יציאת מצרים, שטוב יותר לעסוק אז בהעדות והחוקים והמשפטים, אז תשיב לו שזה דומה 'כהלכות הפסח', שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, כן היראת ה' שיקנה צריצוי הסיפור של יציאת מצרים, תשפיע עליו שלא ירדוף אחר לימודו למיני מחיקה של תאות הגוף, אלא יתעלה בתורתו להתדבק בה' עוד יותר. ולא יפסיד כלל מריצוי הסיפור, ואדרבה הרושם מסיפור זה ישאר אצלו על כל השנה.

*

באכילת מצה בקדושה, וזכה להיות

נמצא בהר ה' ומקדשו

הבתוב אומר, מנות תאכל במקום קדוש בחצר אוהל מועד יאכלוה (ויקרא ו-ט). וידועים דברי התפארת שלמה (לשנת הגדול), שזה רומז שיכין את עצמו קודם פסקו, לקדש ולטהר את עצמו להיות כלי מוכשר שיצא לתוכו המנה במקום

תירושים, שיוכלו ללכת אחרי שרירות לבם, שלא יכה ולא ייסר אותם לבצם כאשר הם עושין רעה.

ובאותו זמן יושבים ישראל קדושים כליל פסח, והם חוזרים ומשננים לעצמם ולבניהם אחריהם, אמונת אלקי עולם אשר ראו צעיני צמר אבותינו צמרים. אשר כל אחד מאתנו אם היה רואה זאת כעת, היה רואה בחוש שיש מנהיג להצירה. ואנו מקובלים דברים הללו דור אחר דור, שלא פסקה חף שנה אחת מאז, שלא מסרוה האבות לבניהם. ואנו מוסרים זאת בכל שנה לבנינו, ושרויים אנו בהרהורי האמונה שעות על שעות, כמה נחת רוח הוא גורם למעלה, עד שה' שולח מלאכיו לכו וראו עם קדוש כזה, איך הם דבוקים בה'. הם אומרים לבניהם די לנו מה שקבלנו מאבותינו, איך אנו רוצים לחקור ולהשיג ולהבין מעצמינו, די לנו כמה שקבלנו מאבותינו. הם היו חכמים יותר גדולים מהמשכילים שלנו. ראשונים כמלאכים ואנו כחמורים (שבת קיג.), ואיך ישיג חמור מה שהשיגו כבר מלאכים.

ובזמן כזה שהקדושה שוררת בהצית ממלאכי מעלה, והזמן בעצמו מקודש שמתעורר גילוי השכינה שהיה כליל זו צמרים, אז הזמן גרמא להתעטם עצמו עם בני ציתו בהאמונה

פה עמוד עמדי, תמשיך לעמוד פה עמי, ואין זה סתירה, כי איש קדוש יתכן להיות צפעס אחת על שני מקומות ע"כ. ועל כן אם אכילת המצה היא במקום קדוש, בגוף ובפה מקודש, אז יתכן שבחצר אהל מועד יאכלוה, שיהא נמצא באכילתו צהר ה' ומקדשו.

דיבורי אמונה שהורה בזמנינו
גורם נחת רוח עצום למעלה

אך גם כפשוטו, כל אחד מאתנו כאשר יושב ומספר יציאת מצרים, מלאכי מעלה נמצאים עמו בצית, והוא יושב במקום קדוש, מהשראת השכינה ומלאכים שנמצאים שם. וכדאיתא בזהר הק' (ח"ב מ:) שאומר ה' לפמליא של מעלה, זילו ושמעו סיפורא דשבחא דיילי דקא משתעי בני. אנו דרים בתקופה שטומאה עצומה שוררת בהעולם, כל התועבות שבעולם נעשו גלויים ופתוחים לכל, ונפשן של אדם חומדתן. והרבה מבני העורים נופלים לבאר שחת למחצה ולשליש ולרביע, הם רואים הכל, ועל כל פנים הם שומעים מהרואים, ונמשכים אחריהם, ולהשקיט את רוחם ומצפונם, אומרים שיש להם קושיות שונות, שאין להעלות על הפה, הם רוצים שיסבירו להם שיוכלו להבין הכל בדעתם הפעוטה. הוא עדיין אפרוח שלא נפתחו עיניו, והוא יחליט אם התשובות שמשביין לו, נראין צעיניו. ובאמת אין זה קושיות אלא

לז-צ), שכאשר האדם צודק, אז עבודתו הוא רק לה', ולא מתערב עמו אל נכר, לעבוד גם בני אדם (עיין נועם מגדים שם). וכמו שאמר הנביא (מייכה ו-ח) ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד, והלנע לכת עם חלקיך. ובחינה זו של פרישות והתבודדות נקרא בתואר 'קדושה', וכמו שנאמר קדושים תהיו (ויקרא יט-ח), וברש"י הוּו פרושים. והיינו שלא מגלה לאחרים מצפוני לצבו ומעשיו.

אמונה מי שיש לו השפעה על אחרים, הרב על תלמידו, וביותר האז על בניו, שהם מודרכים ומחונכים על ידו, אין לו להתנהג כנגדם בצדיקות, ולא יעבוד את עבודת קונו בהסתר, אלא הם צריכים לראות תמיד את התמדת לימודו, ועולם כוננתו בתפלתו, וריבוי מעשה הצדקה והחסד, וירצה בדיבורי הדרכה בעבודת ה', כדי להכניסם בזה תחת כנפי השכינה, וכמו שנאמר באברהם, שאמר עליו ה', כי ידעתיו למען אשר יראה את בניו ואת ציתו אחריו ושמרו דרך ה' (בראשית יח-יט). ואדרבה מה שהבנים רואים בעיניהם עושה עליהם רושם יותר מדיבורו. והאז הוא מחנך תמידי כל שעה שהוא נמצא עם בני ציתו, אין הוא דיבורו וכעסו וענותנותו והנהגתו צמרות ה'. וכמאמר העולם שתמונה אחת עושה רושם יותר ממאה דיבורים.

הטעמה, אשר כל דיבור שהאדם משנן וחוזר, משפיע עליו יותר, וכמו שפירשו האמנתי כי אדבר (מהלים קטז-י), שריבוי הדיבור מביאה לידי אמונה יותר. וזהו שאנו אומרים (בהגדה) ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו זקנים כולנו יודעים את התורה מזה עלינו לספר ביציאת מצרים. שלא תאמר כי ריבוי הסיפור נעשה רק כדי להכניס האמונה בהבנים, אבל הוא עצמו בזקנותו חכם ונבון, יודע כבר הכל, ודי לו בהזכרת יציאת מצרים, אבל אין לו תועלת בריבוי הסיפור. על כן אמר שאפילו כולנו חכמים ונבונים וזקנים, מזה 'עלינו' לספר ביציאת מצרים, גם עבור עצמינו יש לנו להאריך בסיפורו, כי 'כל המרצה לספר בסיפור יציאת מצרים הרי זה משובח', הוא נעשה משובח יותר באמונתו הטעמה, שאיר כנגד עיניו כדבר מוחשי שאין מקום להרהר אחריה.

*

האב הוא מחנך תמידי כל שעה שנמצא עם בני ביתו ויש לוומר בזה עוד, כי באמת העבודה החשובה ביותר, הוא מה שהאדם מתבודד בינו לבין קונו, פרוש מעיני בני אדם, שאז אין לו שום פניה, ועושה בלתי לה' לצדו לעשות נחת רוח לקונו. וכמו שפירשו ה' דד ינחנו ואין עמו אל נכר (דברים

דברים הרבה, ולזכות בהשפעתו על בני ביתו, כי זיכוי הרבים חשוב יותר מהתעלותו לפני עצמו. ואמר כי עוד יתרון יש בזה, כי הן אמת שבפרישות ובדידות זוכה לחלקו בעולם הבא, אבל נחת מילדיו בעולם הזה לא יקבל רק אם מדריכם בדרך הנכונה. ופרי שכר דיבורו יאכל גם בעולם הזה, המכונה חצר אהל מועד, כי הוא הפרוידור להטרוקלין (אבות 7-טו). וכפי מה שירצה בדיבורי חינוך, יראה התולאות יותר, להיות בניך כשחילי זיתים סביב לשלחך.

*

חינוך הבנים ולהשתעשע עמהם
ובפרט בשבתות ומועדי השנה

יש לנו את ימי החג הבעל"ט, וכמו כן בשאר שבתות השנה, לבנות מומנו עם הילדים, לדבר עמהם ולהשתעשע ביחד. אנו חיים בתקופה שהטירדות מרובים מאד, הן מצד עבודת הפרנסה, והן מצד הטלפונים שקל מאוד להתקשר אחד עם השני, ומוטרדים תמיד. ומכל שכן כאשר יש לו סמארט-פון, שחכמים המה להרע. ואין ראשו פנוי ליתן עמו חומנו להבנים, וחסר הקשר בין האבות לילדיו, האהבה הטבעי שהיה פעם בכל בית, וזהו היזק רב לחינוך הבנים. כי כאשר האהבה היא עזה, ההשפעה מרובה יותר, והדיבורים נכנסים יותר

ויסופר על הגאון רבי צרוך צער מקאמניטץ ז"ל, שהעיר לו פעם חצירו למה לא לומדים סדר מוסר בשיבתו. והשיב לו כי גם רבו הנצי"צ בואלאזשין לא למד סדר מוסר בשיבתו. ואמר לו חצירו, כי הנצי"צ למד בכל יום סדר מוסר, והוא כאשר נכנס באמצע היום בשיבתו, ועבר בין הספסלים של התלמידים, צור דמות תבניתו היה שיעור מוסר להתלמידים, ולא הוצרכו יותר.

להרבות בדיבורים בהדרכת הבנים

חשוב יותר מומדת הצנע לכת

והנה מנחת אכילת מנה היא לחם עוני, לחם שעונין עליו דברים הרבה (פסחים קטו:), והיינו שלא די לאכול לחם מנה לחוד, אלא לחם שהאריכו לספר עליה יציאת מצרים, דברים הרבה. כי בזמן שיושב עם בני ביתו סביב לשלחנו ומדריכם, יש לענות דברים הרבה, לא בצננוס, כדי להכניס בהם אמונת אלוקי עולם, ולהשפיע עליהם, כל אחד לפי מה שידו משגת. וזה חשוב יותר ממה שיתנהג צמדת והצנע לכת, לעבוד עבודתו בקדושה ופרישות והתבודדות.

וזהו שאמר מנחת תאכל צמקום קדוש (מקום פירושו תחת וממורת), והיינו שתחת הנהגה של קדוש, פרישות ובדידות, יותר טוב לאחוז צמדת אכילת מנה, לענות

רשע מה הוא אומר, מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו וכו', ואף אתה הקהה את שיניו ואמור לו, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל. ונראה דאיתא בגמרא (ברכות כח:) כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו, אמרו לו רבינו למדנו אורחות חיים ונוכה בהן לחיי העולם הבא. והשיב להם ארבעה דברים, הזהרו בצבוד מצריכם, ומנעו צניכם מן ההגיון, והושיצו צין צרכי תלמידי חכמים וכו' ע"ש. והיא פליאה, מהו השאלה, כאשר מקיים האדם כל מצוות ה' שנצטוונו בתורתו בזה זוכין לחיי העולם הבא. ומהו התשובה של רבי אליעזר, שהשיב להם שדי באיזה פרטים, בארבעה דברים שאמר להם.

פרטי עמודי היהדות שרק בקיומם

נוכל לעמוד בדרכי התורה

וּנְרָאָה כי הנה חוץ ממצוות התורה שמצווים אנו לקיימם, אשר אין להוסיף ואין לגרוע ממנה, ישנם דברים שאנו קורין אותם עיני יהדות (אידישקייט עניינים), שאין בהם איסורי דאורייתא, ואפילו איסור דרבנן, אבל הם עמודי היהדות, אשר רק בקיומם נוכל לעמוד שלא נסטה מדרכי התורה. וכאשר האדם פורץ בהם פתח קטן כחודו של מחט, נפרץ ציהדותו פתח פתוח כפתחו של אולם. והם דברים שמשתייכים לפעמים מדור לדור,

אל הלב, ולא יוכל שום רוח לנתק את הצניע מאצותיהם וצתייהם. ולכן צימית השבתות קודש ומועדי השנה, כאשר כולם רגועים יש להשלים מה שחסר להם כל השנה, ולהשתמש עמהם, ולהראות שמישים לב לדיבוריו וללצרכיו. וכמו כן כל השנה כולה, מי שרוצה שיהא ציתו מיוסדת על יסודות חזקות, יש לו לכבות הטלפון על אותה שעה שיהא נמצא ציחד עם אשתו וצני ציתו. וכדאי לנסות על שצוע ושצועיים, ויראה צעיניו גדול החילוק.

עיקר פעולת החינוך בהצניע, הוא מה שמתחנך מן הנד לא דרך ציווי (מה שקורין אומ-דירעקט), לא ריבוי הדיבורים שעומד ומלוה, לך ללמוד, תתפלל בנחת וצכוונה, הם עושים הרושם שמהא קצוע הדברים בצלם. אלא מה ששוחח ציושצו יחד עמהם, מאהצת תורה, ולהעלות על הנק החשיבות של מדות טובות, הן בצברי תורה הנוגעים לעניינים אלו, וציותר סיפורים מגאונים וצדיקים איך התנהגו לשם ולתפארת. ומי שטרם בערב שבת יאכל שצפת, להכין עצמו צימית החול, לעיין בצפרי קודש בלשון הקודש או באדיש, או בצליונים השונות היוצאים לקראת שבת ומועדי קודש, וריבוי המים של תורה המטפטף על צם יעשו רושם רב על דרך חינוכם.

זה כראי זה. והמשנה דבר קטן
בלבושו לטוג פחות ומודרני יותר, הוא
משנה צוה כל חינוך ציתו, שיהיו
מגדלים באופן אחר. באיזה סביבה
יתגורר, ובאיזה סוג בית המדרש
יתפלל, ובאיזה מוסדות ילמדו בניו,
ואיזה סוג שידוכים הם יעשו.

ובמו כן הלשון שמדברים בצית, צית
שמדברים צו אידיש, הוא סוג
צית אחר מצית שמדברים צו ענגליש,
ואין צו אותו חן היהודי שהיה בצית
אצותינו.

המלבושים של הנשים, השייטלין
והכובעים שמכסים
הראש, לא נדבר כעת מסוג ההלכה
שיש צוה, וכידוע ששייטלין הארוכות
יותר מהנחואר, אסרוה כל הרבנים
כולם, בקול קורא, והם נחתמים
מגדולי הרבנים, הן האשכנזים
והספרדים החסידים והליטאים. אך
נניח שלא היה צוה אסור כלל, אבל
אשה ההולכת כן היא משנה צוה את
לבוש כל ציתה. ואין דומה צית
שהולכים בדיקוי כובע או לא, ובאיזה
סוג שייטל שהולכין.

בלים הטוכנולוגיים, האינטערנעט
והסמארטפון, גם כאשר יהיה
עליהם פילטער היותר טוב, מכל
מקום עמם השתמשותו עמהם צרצים
שלא לנורך פרנסתו, מעמיד את האדם

לפי המצב והמדינה שהוא נמצא צו.
אשר עיני העדה היו תמיד מעוררים
על כל מה שהיו רואים צו שתהא
לגריעותא. כי יש ידוי עצירה, ידות
המצואות לידי קרירות יהדותו, ויש
ידות המצואות להתעלות בתורת ה'.

ובציר כמה דוגמאות, הנה אין שום
חיוב, באיזה מדינה ובאיזה
עיר, יש ליהודי לדור. ויתכן להיות
יהודי אשר בכל העולם כולו. אבל אנו
יודעים כי הרבה חצרותא עושה. ואינו
דומה הנהגת האדם, ומכל שכן הנהגת
ציתו, כאשר הוא דר בשכונה יהודית
מוצקה, או צתתם שכונה יהודית, או
שכונה צין הגויים. והראיה כי כאשר
האדם מתחיל להתמוטט ציהדותו,
הדבר הראשון שהוא עושה, הוא ללאת
לדור בשכונה שיהדותם רפוי יותר.

הענין של חתימת זקן, אשר צדורות
הקדמות היה שונה צוה,
אבל צומנינו מי שאינו הולך בחתימת
זקן, הוא מגדל סוג צית אחר
ציהדותו מאותן צתים שהולכים
בחתימת זקן.

המלבושים שלובש, יש לבוש חסדי,
ויש לבושים אחרים, יש
כובע של שטריימל ויש כובעים אחרים
מינים שונים, אם כי אין בלבישתם
שום אסור קל. מכל מקום הרי זה
נותן חותם על הצית, אשר אין ראי

שכא לקנות מנזות צבית האפיה, לא יכולתי להרגיע אשר רב תלמיד חכם קונה מנזות כאלו שלא הוכן בהצית.

אצ"ל אצותינו צדור הקדום לא היו מתערבים צפסח צמאכלים, לאכול מה שלא נתבשל או נאפה בציתו אלא צבית אחר, ומכל שכן צפעקטארי. וצבית אצא מארי ז"ל לא נכנס בהצית צפסח מדברים העושיים צפעקטארי רק מלח ולוקער, שאי אפשר היה צלעדס. ואפילו חלצ לא היו קונים רק להקטנים. כהיום יש שפע צמאכלי פסח, כמעט אין שום שינוי צמאכלי הצית צפסח משאר ימות השנה. ונחסר מהצית החן של קדושה שהיו יכולין למשש פעם צאור הצית. (אני חושב שצני הנעורים לא מצינים מה שאני אומר כעת, רק הדור הקדום). ונניח שאי אפשר למנוע אותם מקטנים ונשים, אצל למה יאכלו צני תורה מכל מה שנעשה בחון. וכי צשציל שזה נמצא כבר צבית, אינו צריך לעצור עצמו מלאכול מה שאין לו הכרח לידי כך.

בהזנחת עניני יהדות, עושה פתח לקרר היהדות מהבית

וצחזור למה שהתחלנו כי ישנם דברים רבים של עניני יהדות, שכאשר מזניח אותם, הוא עושה צוה פתח לקרר היהדות מהצית. וכאשר שומר עליהם הוא מלהיצ גחלת

צקוג אחר, גם צין חציריו וצביתמו. ומעמיד חותם על ציתו, אצלניו לא איכפת לנו התנהגות היראים, אנחנו עושים מה שנוח לנו יותר.

ודיינו כי ישנם דברים חילוניים, אשר שינוי קטן צדברים אלו, משנה את צציון ודמות כל הצית, ועושה רושם עמוקה על חינוך הצנים והצנות.

חומרות חג הפסח משאיר חן של קדושה בבית ודהצוגע לעניינו, חג הפסח, אשר כל צית וצית יש לה חומרות שונות מקוצלות מאצותיהם, הן צאופן נקיון הצית מהחמץ, והן צסוגי המאכלים של פסח. חוץ ממה שיש צזה משום אל תטוש תורת אמן, הרי זה משאיר חן מיוחד של קדושה על החג צבית, ועושה רושם על כל צני הצית.

זכרתי ימים מקדם כאשר הייתי ילד, ראיתי צבית אצא מארי ז"ל, שהמנזות על פסח, היו הולכים לקצור החטים צימי הקיץ, ושבו היו דשין חורין אותן בהצית. וקודם הפסח היו טוחנין צבית צרחיים של יד, ואחר כך היו הולכין לאפותו בהמנזה צעקעריי. וכאשר ראיתי שמוכרין שם מנזות אפויים לצני אדם, היה זאת צעני כמו שקונים מנזות פשוטים. וצפעם הראשונה שראיתי רב מוצהק

לנפשם, הנה נגזר עלינו להיות כאן עבדים ארבע מאות שנה, מה יעזור צפינו שלא נתערב ברצות הימים עמהם. איך יתגדלו הבנים שלנו ציניהם צלי תורה. על כן עשו על עצמם גדרים ליהדותם. אנחנו נעשה מסך המבדיל ציינו לצינים, שנהיה מובדלים מהם בחילוניות, ונאחד כל היהודים יחד באגודה שלא תתפרד.

והוא, שאנחנו לא נדבר כמותם בלשון מצרים, אנחנו לא נהיה לבוש כמותם, ולא נקרא את שמותינו כשמותם. זהו מסך המבדיל ציינו וציניהם שנשאר יהודים כשרים. עד שלצקופו זכו שלא היה גם אחד מהם פרוץ בערוה, והטיל ה' את שמו עליהם החנוכי הפלואי, שכולם זרע ישראל כשר. וכאשר שואלים באיזה זכות זכו ישראל להשאר ציהדותם שיוכלו לגאולם, ולא להטמע עמהם. על זה בא התשובה, כי רק האויר היהודי שהיה ציניהם, השם והלשון והלבוש, המה החומה הצורה להיות נבדל מהם והמונס.

ובזה נבוא אל המכוון, לשאלת הבן הרשע ששואל מה העבודה הזאת לכם, הוא רואה צבית אצו חומרות שונות ומנהגי ישראל שנוהגין בהם כל השנה כולה, וציותם בחג הפסח, דברים שאין בהם מנוה אפילו מדברי סופרים, אבל הן יסודות של יהדות שלא נתבולל צין העמים. והוא שואל הלא די לנו במצות ה' שנצטוונו,

יהדותו של בני ציתו. ואין להאדם לדון רק על המעשה ההוא לכשלעצמה, אם זה מותר או אסור, אלא ישים עיניו על התוצאה שנעשה מזה, באיזה סוג יהודי הוא או אשתו נכנסים בזה, וזה משנה אחר כך לציון וצורת כל הצית, שבה תלוי סוג החינוך שיתחנכו בני ציתו.

וזדו ששאלו התלמידים את רבי אליעזר צרגעיו האחרונים, הן אנו יודעים כי קנין חיי העולם הבא הוא רק בקיום התורה ומצותיה. אבל הלא נסיונות הזמן קשים מאד, וצקל יכולים להיות נדחים ולהתמוטט, רצינו למדנו אורחות חיים, מה הם הדרכים של יהדות, שהמה הפתחים אשר על ידם יכולים להתעלות, ונזכה בהן לחיי העולם הבא, וכאשר מוניחים אותם, הוא פתח פתח שעל ידם יוכל להתמוטט, ולמדנו 'אורחות' חיים, מהו האורח והדרך להחיים. ועל זה השיב להם כמה דברים פרטיים שהיה נוגע אצלם לפי מצבם ותכונת נפשם.

מלמד שהיו ישראל מצויינים שם

חז"ל דרשו, ויהי שם לגוי, מלמד שהיו ישראל מצויינים שם. ואיתא במדרש (ויק"ר לז-ה) שלא שינו ישראל במצרים שמש ולבושם ולשונם ע"ש. הנה דברים אלו לא היו ישראל מצויים עליהם, ואין הם מהשבע מצות. אבל בני ישראל עשו חשבון

מי לגאול. ואילו היה הרשע ההוא שם, לא היה מקיים רק מה שהוא ציווי ה', והיה משנה לבשו ולשונו, ולא היה נגאל, כי היה נטמע עם המצריים להיות כמותם.

ויתן ה' שנוכל לקיים מצות החג כראוי, ולנצל קדושת הזמן להשפיע על בני הצית האמונה הטוהרה שאנו שואצים מהחג הקדוש הזה. עדי מכה להצטחת ה' שניסן נגאלו וניסן עתידין להגאל, ומכה עוד בשנה זו לאכול שם מן הפסחים ומן הזבחים צביאת בן דוד צמהרה צימינו אמן.

ומה לנו להוסיף גדרים וסייגים וחומרות, ומה העבודה הזאת 'לכס' דייקה, שאתם מדקדקין ומוסיפין מעצמיכם, וכי לא סגי בקיום מצות ה'. אבל צאמת בכל דור יש עניינים שהן 'אורחות חיים', שיש לנהוג בהן לפי המצב, כדי שמתקיים התורה. וצמרים גם כן לא היינו מצווין להיות מצויינים בשם ולשון ומלבוש, אבל זה העמיד הכלל ישראל, ואם לא היו נוהגין כן, היו מתערבים בגויים, ולא היה מי לגאול. וצעבור זה עשה ה' לי צמרים, הדברים הללו שאתה לועג עליהן הם עמדו לנו צמרים שהיה

של"ם פרשת צו (שבת הגדול) תשע"ח לפ"ק

לאנו (בראשית ד-ד), שעם קרבנו הציא גם את עצמו להיות קרבן. ולכן ישע ה' אל הצל ואל מנחתו, שפנה ה' הן אל הצל עצמו והן אל מנחתו. ועל דרך זה, יששכר עמוד התורה, עיקר הקרבן היה הוא בעצמו, שהקריב 'מכס' קרבן לה', והקריב 'את' קרבנו קערת כסף אחת, עם הקרבן של עצמו הקריב קערת כסף וגו'.

ויש לומר עוד, דאיתא במדרש (ויק"ר כא-ו) בראשית יבא אהרן אל הקודש (טז-ג), כהן גדול כניסתו לצית קדשי הקדשים, חצילות חצילות של

ביום השני הקריב נתגאל בן לווער נשיא יששכר, הקריב את קרבנו קערת כסף אחת וגו' (ז-ח). וברש"י מה תלמוד לומר 'הקריב' שצטטו של יששכר, מה שלא נאמר בכל השצטים וכו' ע"ש. ונראה על פי מה שדברנו היום (בדרשת שבת הגדול) כי תכלית הקרבן הוא להגיע לידי ההכרה שיקריב גם את עצמו לקרבן ה'. וכמו שפירש האלשיך, אדם כי יקריב מכס קרבן לה' (ויקרא א-ב), שראוי להאדם שיקריב 'מכס' מן האדם גופו, קרבן לה' ע"ש. ולכן נתקבל קרבנו של הצל, שעליו נאמר והצל הציא 'גם הוא' מצבורות

וצידי אין מעש, ואם תאמר הלא גם פושעי ישראל מלאים מנזות ומכל שכן סתם בני ישראל זרע אצרהם אוהבו, אבל לא עקא יען אשר על 'זאת' לבי יפחד, שאם יצדקו לראות אם הם בצחינת 'זאת', ימלאו שכוונתם וחשבונם החליפו שם המנזרה לשמות אחרות, עד שאין הם יותר 'זאת' מה שהיו שמותם כמו שכתבו צחורה עכד"ק בתוספת נופך.

והיינו דכמו שיש צעניי עולם הזה, שכל אחד עוסק במשא ומתן צענין אחר, אבל תכליתו אינו הדבר שעושה, אלא זה אמצעי כדי להרכיש כסף. כמו כן יש לפעמים צעזודת ה', אחד עושהו כדי שיחיה בני וכו', ואחד עושהו לקבל פרס בחלקו לעולם הבא. אבל חשיבות העבודה היא כשעושהו רק עבור המנזרה עצמה, לעשות נחת רוח לקונו, שאמר ונעשה רצונו.

והנה מבואר ברמז"ן (במדבר ז-ז) שהנשיאים שהביאו את קרבנם, כל שצט נתכוין בקרבנו לענין אחר, כל אחד לפי שורשו למעלה, יהודה מלכות וכו' ע"ש. ונתכוונו להמשיך בזה השפע מלמעלה. לא כן יששכר עמוד התורה, שהלומד תורה לשמה מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים (אבות ו-ז), שיוכל להגביה מחשבתו ולהתרומם מכל המעשים. וכאשר

מנזות יש צדו, בזכות התורה (דברים ד-מד) וזאת התורה, בזכות מילה (ישעיה נט-כא) זאת צריתי, בזכות שבת (שם נו-ג) אשרי אנוש יעשה זאת וכו' ע"ש. ולכאורה יש להצין וכי שאר תרי"ג מנזות התורה שלא נאמר בהם 'זאת', בצביל זה אינם ראויים להכניסם לבית קדשי קדשים. וכתב דודי ז"ל בהקדמת ספרו בית הלחמי על מועדים (אות יד), שמעתי מפה קדשו של מורי הגה"ק מאטומאר ז"ע (בהסעודה ערב יוה"פ תש"ז לפ"ק) שאמר לזכרה, כי כל המנזות נריכים להיות נעשים בצוונה שלמה באמת וצדק, דהיינו בלי שום פניות ומחשבות אחרות חוץ ממה שבת המנזרה, דהיינו שאלל התורה יהיה רק תורה, ואלל שבת רק שבת, וכן בכל שאר המנזות. אבל אם כוונתו למען מחשבות אחרות, גאווה, כבוד וכדומה, אם כן אין זאת התורה, ואין זאת המנזרה שעושה, כי המנזרה היא אחרת, ויקרא שמו כבוד גאווה ממון. ואף שאמרו תו"ל (פסחים נ:) לעולם יעסוק אדם בתורה ומנזות אפילו שלא לשמה וכו', אבל להכניס זאת לבית קדשי קדשים, היה אהרן צוחר את המעולה ביותר, שהיו ראויים להביא על ישראל זכות ומישור לפני כסאו ית"ש. וזאת יבא אהרן אל הקודש, בכל המנזות כאלו שהיו בצחינת 'זאת'.

וזהו פירוש הפיוט (לסליחות ערב יוה"פ) צמה אקדם ואכף וכו'

בחומר ובלבנים. אבל למה הסמיכו הזכר לתפוח שהולידו צניהם בלי ענב, עם אכילת מרור שרומזו על השיעבוד. ובמהרש"א כתב שהם מררו חיייהם בשביל שאמרו פן ירבה, ורוח הקודש אומרת כן ירבה, וילדו תחת התפוח ע"ש.

וגרסא עוד כי הכתוב אומר, וירצו ויעלמו במאד מאד, ותמלא הארץ אותם (שמות א-י). ויש לומר כי הנה שיעבוד מצרים נמשכה שנים רבות, שמררו את חיייהם בעבודה קשה, אשר בדרך הטבע לא היו יכולים לעמוד בה, כי אין מנוס ותקוה להנצל ממנה, כי כך נגזרה בצרית צין הצתרים. והיה ההסתרת פנים מהם במצב נורא, להיות צעינו מיום הולדו עד יום מותו. אמנם מצד אחר ראו גם כן ההשגחה גלויה יום יום בנסים שלא כדרך הטבע, אשר לא עזב ה' אותם גם בהיותם בשיעבוד.

והוא דאיתא בגמרא (סוטה יא): בשעה שהולכות לשאוב מים, הקצ"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהם וכו', ומוליכות אלל בעליהן לשדה וכו', וכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, והקצ"ה שלח מלאך מן השמים ומנקה אותם ומשפר אותם, ונותן להם שני עגולין אחד של דבש ואחד של שמן. וכיון שמכירים בהם המצרים באים

הקריב יששכר קרבנו, לא היה כלול בזה שום מחשבת תועלת עצמו, אלא 'הקריב את קרבנו', שלא היה מעורב בזה שום דבר, רק עמם המעשה להקריב קרבן לה' בלי שום תשלום גמול עבורו.

*

בלי פסח הבן שאל ארבע קושיות, מהו ענין המנה, ומהו ענין המרור, ומהו ענין הטיבול שני פעמים, ולמה אוכלים בהקצ"ה. ומשיבין לו עבדים היינו לפרעה וכו', והוציאנו ה' משם לחירות, ומתיישב טעם אכילת מנה, שלא הספיק בנקם להחמיץ, ואכילת מרור זכר לומרנו את חיייהם. ועל כן אוכלים גם בהקצ"ה דרך חירות. אבל במה מתיישב השאלה של הטיבול.

וגרסא דאיתא בגמרא (פסחים קטז). מנהו בחרוסת, רבי לוי אומר זכר לתפוח [שהיו יולדות שם צניהם בלא ענב, שלא יכירו צהן מצריים]. ורבי יוחנן אמר זכר לטיט. אמר אבוי הלכך צריך לקהוייה [להטיל בו תפוחים ויין ומילתא דאית ציה קיוהא] זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה [להטיל ולכתוש בו הרבה כדי שיהיה עב] זכר לטיט ע"כ. ויש להבין דבשלמא מה שטובלין המרור בחרוסת זכר לטיט, שפיר מוצן, דמררו חיייהם

הסתרת פנים מאד, של עינוי ושיעבוד, אבל מזד השני ראו הארת פנים מאד, זנסים גלויים צצניהם, והתעצמו ישראל ונתחזקו 'צמאד מאד', ששני הקצוות הם מאד מאד, שלעומת העינוי העלומה, יש חסד והארת פנים עד מאד. ומסיים ותמלא הארץ אותם, שראו צעיניהם איך שהילדים נבלעים בקרקע, והארץ גופא נתמלא בתוכה מהם, ושוב מצצצים ויוצאים כעשב השדה, וזוה קיבלו חיזוק.

וזדו הענין שמתצילין המרור צחרוסת זכר לתפוח, לרמו שמה שהיו יכולין להחזיק מעמד כאשר מררו את חייהם, היתה עבור כי מזד השני ראו הארת ה' עליהם כאשר היו מולדין תחת התפוח, וזוה ראו כי לא עזב ה' אותם, וזודאי שגם העינוי והשיעבוד היא לטובתם. - וזוה ציאר מואמרם (פסחים נט.) דמרור מזוה מן המוצחר ללאת צחרת. ואמר רצא מאי צחרת, חסא. מאי חסא [וצרש"י מאי טעמא קריין ליה חסא. וצמהרש"א פירש מדוע מזוה צחסא יותר משאר המינים], דחס רחמנא עליון ע"כ. ולכאורה זזו היפוך המכוון מתכלית אכילת המרור זכר לוימררו את חייהם. אך אנו מרמזין שהכירו צשעת המירור, כאשר היה נראה שזוה הסתרת פנים מה' לעמו, אשר לא כן הוה, אלא חס רחמנא עליון.

להורגם, נעשה להם נק ונבלעים צקרקע, ומציאים שורים וחורשים על גצם, ולאחר שהולכים מצצצים ויוצאים כעשב השדה, שנאמר (יחזקאל טו-י) רצצה כצמח השדה נתתיך, ולאחר שמתגדלים צאים עדרים עדרים לצמיהם, וכשנגלה הקצ"ה על הים הם הכירוהו תחלה שנאמר (שמות טו-צ) זז ח-לי ואנוהו ע"כ.

וצבר ציארנו צמקום אחר, דזוה צא להם מצרכתו של יעקב צבינו, הנמלאך הגואל אותי מכל רע יצרך את הנערים וגו' וידגו לרוב צקרב הארץ (צראשית מח-טו), וידגו לרוב, שהקצ"ה יזמין להם הדגים קטנים צשעה שהולכות לשאוב מים, ועל ידי זז ירבו ויפרו, ועוד גס זזת כי זכו להתגדל ולרוב צקרב הארץ, לא רק על הארץ, כדרך העולם, אלא יהיו נבלעים צקרקע, וצקרב הארץ יחיו וירבו עלמם.

דרי לנו כמה נקים נעשו להם צגידול צניהם צמנרים. שזז מורה צאצבע כי ה' עמהם יחד, כי הארת פנים צמדה גדושה כזו לא היה מעולם, אלא שגזירת ה' היא השיעבוד, שזודאי זזו לטובתם. וכדרך הילד שעובר ניתוח אכל רופא, חס רואה שאצותיו עומדים אכלו, יודע ומכיר שזוה לטובתו, ונעשה רגוע.

ואמר הכתוב ויעצמו 'צמאד מאד', שהן אמת שמזד אחד ראו

רצצה כלמח השדה נתתיך, ותרצי ותגדלי צעדי עדיים. והיינו ההארת פנים של נסים גלויים, אשר תחת התפוח עוררתיך, ומצצנין ויוצנין כלמח השדה, וזה לא היה רק צאופן פרטי, אלא 'רצצה' כלמח השדה נתתיך. ועל כן אנו מטבילין המרור בחרוסת זכר לתפוח, והכרפס הס' פרך אנו מטבילין צמי מלח, הרומזת לחסד.

ומודה זו יוכל כל אדם לראות אלל עלמנו, אשר גם צעת לרה, יוכל להכיר מצד השני הארת חסד בהשגחה נפלאה, שה' מזמין לו ישועה צעת הצרה. כגון החולה מזדמן לו רופא, ואנשים המסייעים לו בגופס וצממונס, וכן הוא צפרנסה וכו', תמיד ימצא שה' לא הסיר השגחתו ממנו גם צעת לרה.

ומהאי טעמא מטבילין גם הכרפס צמי מלח, כי כרפס רומז גם כן על העינוי של ס' (רצוא) פרך (מג"א סימן תעג סק"ו). וכמו כן המלח רומז על זה, וכמאמרס (צרכות ה.). מה מלח ממתקת את הצשה, אף יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם. והיינו שהיה להם ההכרה שהיסורין היא גם כן ממתקת את האדם. והמים ידוע שהיא חסד (עיין פרע"ח שער הצרכות). ואנו מרמזין שהכרפס, העצודת הפרך מכירין אנו שהיה לתכלית הטובה, דוגמת המי מלח, שרומז על מיתוק וחסד.

ובאשר הבן שואל, שצכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת, הלילה הזה שחי פעמים, אנו משיצים לו, כי עצדים היינו לפרעה צמנרים וכו', אלל מצד השני,

על הטוב יזכר

ידידינו האברך החשוב
רודף צדקה וחסד, רחמים ומוקיר רבנן

מוה"ר **הלל פישמאן** הי"ו

שנדב הוצאת הקונטרס לזכות את הרבים

יברך ה' חילו ופועל ידיו ירצה
להתברך בברכה המשולשת בתורה
אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד
ויזכה לראות דורות ישרים ומבורכים
מתוך רוב שמחה ונחת והרחבת הדעת דקדושה